

Kulttuurisivut matkalla
uutiskoneeksi?
Kulttuurijournalismin
painopisteiden
muutokset suomalaisten
sanomalehtien
kulttuurisivuilla.

Maarit Jaakkola: The
Contested Autonomy of Arts
and Journalism. Change
and continuity in the dual
professionalism of cultural
journalism. Tampere: Tampere
University Press, 2015. 266 s.
ISBN 978-951-44-9848-0.

Elämäntyyli- ja kulutustutki-
muksessa kulttuuria ja kulttuu-
rintuotteita levittävät kanavat
jäävät usein vähälle huomiol-
le, vaikka juuri ne muovaavat,
välittävät ja legitimoivat eri-

laisia kulttuurintuotteita. Eräs keskeisimmistä kanavista on sanomalehdistö ja erityisesti sanomalehtien kulttuurisivut. 2000-lukua on leimannut keskustelu kulttuurijournalismin kriisistä: huolestuneet tutkijat ja esseistit ovat pitkään väittäneet, että kulttuurituotteen painopiste on popularisoitunut, että blogien ja uutisvirtojen humussa oikea esteettinen journalismi ja sen äänitorvena toimivat portinvartijakriitikot ovat kadottaneet äänensä ja että perinteinen arvottava kritiikkikirjoittelu on kokonaan kuollut.

Maarit Jaakkolan journalistiikan alaan kuuluva väitöskirja tutkii näitä kehityskulkuja suomalaisessa valtalehdistössä vuosina 1978–2008. Jaakkola erittelee teemojaan kolmeen tutkimuskysymykseen tukeutuen: 1) Mitä yleisiä väitteitä kulttuurijournalismin muutoksiin liittyen on esitetty? 2) Millaisia aineistoon perustuvia trendejä tai kehityskulkuja suomalaisten sanomalehtien kulttuuriosastoissa voi erottaa? ja 3) Mitä havaitut muutokset paljastavat kulttuurijournalismin ammatillisten rakenteiden dynamiikasta?

Jaakkolalla on ollut käytössään laaja, hyvin perusteltu empiirinen aineisto. Sen ytimessä on systemaattinen otos viidestä suomalaisesta sanomalehdestä (*Aamulehti, Helsingin Sanomat, Kaleva, Savon Sanomat, Turun*

Sanomat) vuosilta 1978–2008 sekä sanomalehtien kulttuuritoimituksissa tehdyt havainnot ja haastatteluaineistot. Lisäksi aineistoksi on kerätty kulttuurijournalismin kriisiä käsittelevää tutkimuskirjallisuutta. Asetelmaan ja varsinkin aineistoon tuo kiinnostavan lisän se, että Jaakkola on kirjoittanut yhden tutkimusartikkeleistaan yhdessä Helsingin Sanomien pitkäaikaisen toimittajan ja kulttuuriosaston entisen esimiehen Heikki Hellmanin kanssa. Väitöskirjan laajaa aineistoa käytetään *mixed methods* -hengessä sanomalehtiaineiston kvantitatiivisesta sisällönanalyysistä etnografia- ja haastatteluaineiston kvantitatiivisiin luentoihin, ja triangulaatiota voi sanoa harvinaisen onnistuneeksi.

Väitöskirjan viisi artikkelia vastaavat tutkimuskysymyksiin eri näkökulmista. Ensimmäinen artikkeli erittelee ”kriisipuhetta” ja toteaa, että se täyttää tietyn, taide- ja kulttuurijournalismin autonomian kannalta tarpeellisen funktion. Toinen artikkeli on kvantitatiivinen sisällönanalyysi kaikista viidestä sanomalehdestä koko tutkimusajanjaksona: sen päähavaintoihin kuuluu, että kulttuuritoimitus on ajan myötä siirtynyt tekemään uutisia samalla kun kriittikituotanto on ulkoistettu. Samaan aikaan kritiikkien pituus on puolittunut ja niiden sisältö popularisoitunut. Miesten

osuus kriittikkokunnasta kasvaa jatkuvasti, mutta toisaalta kriitikoiden määrä on lisääntynyt muutenkin, mitä voisi pitää merkinä kritiikin moniäänisyydestä. Kolmas artikkeli on kvantitatiivisella haastattelu- ja etnografia-aineistolla täydennetty kvantitatiivinen sisällönanalyysi Helsingin Sanomien kulttuurisivuista koko tutkimusajanjaksona. Artikkelissa esitellään kaksi (kulttuuri) toimittajuuden paradigmaa, ”esteettinen” ja ”journalistinen”, ja todetaan, että aiemmin suhteellisen itsenäisistä kulttuuritoimituksista on tullut jatkuvasti kiinteämpi osa emo-organisaatioita. Viides artikkeli pureutuu neljännen artikkelin esittelemään toimittajan ammattidentiteetti-problematiikkaan ja johdattaa väitöskirjan kontekstista laajempiin pohdintoihin: taidejournalismi joutuu aina tasapainottelemaan tiedonvälityksen ja arvioinnin välillä. Teoreettisesti jyhkeä johdantoluku summaa osa-artikkeleiden tulokset hyvin yhteen ja erittelee niitä Pierre Bourdieun käsitteisiin tukeutuen.

Väitöskirja johdattaa taitavasti kulttuurijournalismin erityisyyteen muihin journalismin lajeihin verrattuna. 1800-luvulla kulttuuri ei ollut vielä erillään muusta toimituksellisesta sisällöstä, ja suomalaisten sanomalehtien kulttuurisivut ovat institutionalisoituneet

vasta 1900-luvulla. Kulttuuri-journalismia onkin usein pidetty journalismin pehmeänä muotona – kulttuurisivuista on puhuttu ”palvelujournalismina”, joka ohjaa mauiltaan kaiken aikaa yksilöllisempää kuluttajakansalaista kohti tietynlaisia kuluttamisen malleja. Kulttuurijournalismin erityisaseman takia myös kulttuuritoimittaja on perinteisesti ollut erilaisten roolien välillä tasapainotteleva hahmo. Jaakkola erottaa toisistaan esteettisen ja journalistisen paradigman (jotka toki ovat vain ideaalityyppejä). Esteettisen paradigman mukaan suuntautunut kulttuuritoimittaja on yhä useammin toimituksen ulkopuolinen, tiettyyn aiheeseen erikoistunut freelance-kirjoittaja, jonka jutut ovat tyypillisimmin arvioita. Journalistisen paradigman mukaan suuntautunut kulttuuritoimittaja puolestaan tyypillisesti kirjoittaa kuukausipalkalla uutisjuttuja. Siinä missä esteettinen paradigma tukeutuu voimakkaasti perinteiseen asiantuntija- ja auktoriteettiasemaan taidetta arvottaessaan ja käyttäähän lähinnä tekstuaalisia keinoja, journalistisen paradigman mukainen kuva kulttuurista on yleisluontoisempi, ja paradigman keinovalikoima laajenee myös visuaalisten keinojen suuntaan.

Väitöskirjan päätulokset ovat mielenkiintoista pohdittavaa niin kulttuurijournalismin

tuottamien tekstien kuin niiden tekijöiden uudenlaisen organisoitumisen kannalta. Tutkittavana ajanjaksona journalistinen paradigma sai jalansijaa esteettisen paradigman kustannuksella: populaari aines kasvoi tutkituissa sanomalehdissä siitä huolimatta, että korkeakulttuuri dominoi edelleen. Artikkeleiden koko pieneni tutkitulla ajanjaksolla, ja erityisesti lyhenivät arviot. Arvioille suotu tila niin ikään pieneni, ja niiden kirjoittaminen ulkoistettiin yhä useammin ydintoimitusten ulkopuolelle. Samaan aikaan kulttuuritoimituksilla oli yhä enemmän ulkoisia paineita tuottaa uutismateriaalia perinteisten arvioiden sijaan. Erilaiset formaatti- ja taitto-muutokset ovat lisänneet artikkelimääriä ja mahdollistaneet visuaalisen aineiston tuomisen mukaan, ja voi kuvitella, että kun sanomalehtien digitaaliset muodot muuttuvat entistä keskeisemmiksi, uutispaine kasvaa entisestään. Toinen kiinnostava tulos koskee kulttuuriosaston organisaatiomuutosta. Kulttuuriosastot olivat alun perin itsenäisiä ja pitkälti muista sanomalehden osastoista riippumattomia, kuten esimerkiksi Merja Hurri vuonna 1993 ilmestyneessä *Kulttuuriosastotutkimuksessa* on osoittanut, mutta Jaakkolan tutkimuksen perusteella kulttuuriosastot ovat yhä kiinteämmin osa muuta sanomalehtiorganisaatiota,

minkä vuoksi ne ovat joutuneet sitoutumaan uutisten tuotantoon.

Tulokset siis antaisivat aihetta todeta, että perinteinen esteettis-normatiivinen kulttuurikirjoittelu on kriisissä. Kulttuurijournalismin kriisin äänekkäimmät saarnaajat vaaroittelevat, että esimerkiksi blogit ja muut internetin mukanaan tuomat uudet asiantuntijuuden muodot ovat vaarassa romuttaa kokonaan perinteisen taidekritiikin ja ”tehdä meistä kaikista kritikoita”. Jaakkola kuitenkin muistuttaa, että meidän ei tarvitse yhtyä tähän pelkoon – vaikka perinteisen kulttuurikirjoittelun ydin on muuttunut, journalismilla on kuitenkin eettiset velvollisuutensa, jotka erottavat sen useimmista muista kirjoittamisen ja julkaisemisen muodoista.

Jaakkolan väitöskirja on kiinnostavaa luettavaa kaikille kulttuuristen välittäjien dynamiikasta kiinnostuneille. Se asettuu viestinnän ja kulttuurinsosiologian välimaastoon ja tekee näkyväksi niitä prosesseja, jotka edeltävät kulttuurintuotteiden leviämistä ja hierarkisoitumista. Se on myös erinomainen katsaus suomalaiseen (kulttuuri)journalismin ja -toimittajuuden historiaan. Kulttuuritoimittajuuden painopisteiden muutokset heijastelevat ajankohtaisella tavalla

suomalaisen tietotyöläisen ammattikuvan muutoksia muutenkin: työsuhteisesta freelanceriin, syvällisestä pinnalliseen, hitaasta nopeaan.

Riie Heikkilä